

Анотація

Коруля І. В. Поняття професіоналізму працівників міліції як необхідної умови їх професійної діяльності. – Стаття.

Статтю присвячено вивченню професіоналізму працівників міліції як необхідної умови їх професійної діяльності. Виділено основні ознаки та функції професіоналізму працівників міліції. Розкрито особливості професіоналізму працівників міліції. Визначено основні етапи становлення міліціонера-професіонала.

Ключові слова: професіоналізм, професійна правосвідомість, професійна культура, професійна освіта, професійна підготовка.

Аннотация

Коруля И. В. Понятие профессионализма сотрудников милиции как необходимого условия их профессиональной деятельности. – Статья.

Статья посвящена изучению профессионализма сотрудников милиции как необходимого условия их профессиональной деятельности. Выделены основные признаки и функции профессионализма сотрудников милиции. Раскрыты особенности профессионализма сотрудников милиции. Определены основные этапы становления милиционера-профессионала.

Ключевые слова: профессионализм, профессиональное самосознание, профессиональная культура, профессиональное образование, профессиональная подготовка.

Summary

Korulya I. V. Concept of professionalism of workers of militia as necessary condition for their professional activity. – Article.

The article is sanctified to the study of professionalism of workers of militia as a necessary condition them professional activity. Distinguished basic signs and functions of professionalism of workers of militia. The features of professionalism of workers of militia are exposed. Certain basic stages of becoming of militiaman-professional.

Key words: professionalism, professional sense of justice, professional culture, trade education, professional preparation.

УДК 347.965.982

К. Г. Книгін

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ АДВОКАТОМ ЗА ЧИННИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Значення інституту адвокатури як одного з найважливіших елементів у системі забезпечення захисту прав і законних інтересів особи важко переоцінити на будь-якому етапі розвитку суспільства. Діяльність адвоката як професійного захисника особи або її представника повинна забезпечуватися чіткою законодавчою регламентацією. Прийняття Верховною Радою України 5 липня 2012 року Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» значною мірою сприяло вирішенню цілої низки проблемних питань, пов'язаних із недостатністю правового регулювання діяльності інституту адвокатури. Однак очевидним є той факт, що й новий закон не повністю усунув прогалини, пов'язані з визначенням деяких понять, необхідних для забезпечення чіткого розуміння особливостей договірних відносин із клієнтом залежно від організаційно-правової форми здійснення адвокатської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дослідження організаційно-правових форм юридичних осіб, зокрема суб'єктів надання правових послуг

досліджувалися в наукових працях таких учених, як В.М. Богославець, В.І. Борова, А.В. Іванцова, В.М. Кравчук, Г.М. Ярошевська та інші.

Метою статті є аналіз організаційно-правових форм здійснення адвокатської діяльності за чинним законодавством України, дослідження особливостей договірних відносин адвокатів, адвокатських бюро та адвокатських об'єднань із клієнтом, виявлення проблемних питань законодавчого регулювання та шляхів їх можливо-го усунення.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що адвокатська діяльність є специфічним видом діяльності фізичної особи, яка визначається як незалежна професійна діяльність (ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). Визначення незалежної професійної діяльності міститься в ст. 14.1.226 Податкового кодексу України і передбачає, що це участь фізичної особи в науковій, літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, діяльність лікарів, приватних нотаріусів, адвокатів, арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), аудиторів, бухгалтерів, оцінювачів, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю за умови, що така особа не є працівником або фізичною особою-підприємцем, використовує найману працю не більше чотирьох фізичних осіб. Із цього приводу варто зазначити, що на відміну від Закону України «Про адвокатуру», який утратив чинність, у чинному законі усунена прогалина щодо визначення поняття адвокатської діяльності. Вона визначається як незалежна професійна діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту. Безсумнівно, що ця законодавча новела гармонізує Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» з Податковим кодексом України. Особливого значення в такій ситуації набуває необхідність детальної та гармонічної правової регламентації організаційно-правових форм здійснення адвокатської діяльності.

Відповідно до ч. 3 ст. 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокат може здійснювати свою професійну діяльність індивідуально або в організаційно-правових формах адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання (організаційні форми адвокатської діяльності). На перший погляд, зазначена норма закону є вдалою спробою законодавця встановити певний правовий порядок існування адвокатських утворень з метою їхньої уніфікації на загальнодержавному рівні. Очевидно, що на практиці потенційним споживачам адвокатських послуг, якими, як правило, є пересічні громадяни, більш зрозуміло мати справу з досить невеликим і вичерпним переліком видів надавачів послуг, аніж із великою кількістю різноманітних колегій, фірм, контор та інших утворень, правовий статус яких досить важко, а часто навіть неможливо встановити з їхньої назви. Однак за більш детального аналізу специфіки діяльності законодавчо встановлених форм адвокатської діяльності постає суттєва проблема, пов'язана з наявністю певних прогалин у законодавстві щодо здійснення діяльності деякими з них.

Доцільним здається звернути увагу на здійснення адвокатської діяльності індивідуально особою, яка має статус адвоката. Виходячи з позицій законодавчого

підходу та самої суті інституту адвокатури, спираючись на багатовікові традиції здійснення адвокатської діяльності, не викликає сумнівів той факт, що така організаційно-правова форма є найбільш природною. Підтвердженням цієї позиції може виступати наявність довірчої складової в договірних відносинах клієнта й адвоката. Загальновідомо, що людина, яка звертається за правовою допомогою, зіткнулася з певними проблемами, вирішення яких для неї набуває важливого значення, особливо якщо це стосується захисту в кримінальному провадженні. У подібних випадках сподівання підзахисного покладаються на рівень професійної підготовки й високі моральні якості захисника. Зрозуміло, що незалежно від того, з яким адвокатським бюро чи об'єднанням укладено договір про надання правової допомоги, для клієнта найважливішою є особа, яка безпосередньо його захищає.

Крім того, пріоритетність індивідуальної форми здійснення адвокатської діяльності порівняно з іншими формами підтверджується статусом адвоката як суб'єкта процесуального права. Чинні процесуальні кодекси України регулюють правове положення адвоката як учасника юридичного процесу, при цьому не містять жодного припису щодо інших організаційно-правових форм адвокатської діяльності.

Ще одними формами адвокатської діяльності є адвокатські бюро та об'єднання. Відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатське бюро – це юридична особа, створена одним адвокатом, а адвокатське об'єднання – юридична особа, створена шляхом об'єднання двох або більше адвокатів (учасників). Варто зазначити, що попередній закон також передбачав можливість існування різноманітних утворень шляхом відкриття адвокатом свого бюро або об'єднання з іншими адвокатами в колегії, фірми, контори та інші адвокатські об'єднання. Недоліком попереднього закону, на наш погляд, була недостатня правова регламентація щодо визначення ряду принципових питань. Зокрема, щодо адвокатського бюро закон не надавав ясного розуміння того, чи є таке бюро юридичною особою. Більше того, незрозумілим було також положення адвокатського бюро в договірних відносинах з клієнтом. Як уже зазначалося вище, чинний закон усунув недоліки старого з багатьох питань і не лише встановив статус бюро як юридичної особи, а й чітко визначив, що подібне утворення є стороною договору про надання правової допомоги.

Детальний аналіз норм Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» дозволяє з'ясувати мету, яку ставив перед собою законодавець, закріплюючи таку форму адвокатської діяльності, як адвокатське бюро. Адже, на перший погляд, індивідуальна діяльність адвоката й діяльність у формі бюро відрізняються лише статусом останнього як юридичної особи. Однак доцільність надання права адвокату створювати власне бюро полягає в більш широкому колі можливостей організації своєї діяльності. Так, на підставі приписів Податкового кодексу України адвокат як особа, яка здійснює незалежну професійну діяльність індивідуально, може використовувати найману працю не більше чотирьох фізичних осіб, у той час як адвокатське бюро законодавчо не обмежене в кількості найманих працівників. Зрозуміло, що для адвоката, який має широку клієнтську базу, можливість використовувати найману працю більшої кількості помічників та інших працівників у певних випадках є важливим фактором.

Крім того, суттєвою відмінністю індивідуальної діяльності адвоката від діяльності адвокатського бюро можна зазначити право останнього залучати до виконання укладених договорів про надання правової допомоги інших адвокатів на договірних засадах.

Аналогічно до діяльності адвокатських бюро діють й адвокатські об'єднання. Різниця полягає лише в тому, що останнє створюється шляхом об'єднання двох або більше адвокатів (учасників). Функціонування на практиці таких юридичних осіб пов'язане з широким колом проблемних питань, які недостатньо, на наш погляд, урегульовані чинним законодавством України. Насамперед, це стосується визначення виду юридичних осіб, до яких слід було б віднести адвокатські бюро й об'єднання.

Виходячи з положень ст. 81 Цивільного кодексу України адвокатські бюро та адвокатські об'єднання є юридичними особами приватного права з огляду на той факт, що створюються вони на підставі установчих документів (статуту), а не розпорядчим актом посадової особи, органу державної влади або органу місцевого самоврядування. Проблема постає з визначенням організаційно-правової форми такої юридичної особи з точки зору цивільно-правової класифікації. Приписом ч. 1 ст. 83 Цивільного кодексу України встановлено такі форми юридичних осіб, як товариства, установи та інші форми, установлені законом. Доцільним вбачається проаналізувати особливості товариств та установ з позиції особливостей цивільно-правового регулювання з метою встановлення належності адвокатських бюро та адвокатських об'єднань до того чи іншого виду юридичних осіб.

Частина 3 ст. 83 Цивільного кодексу України передбачає, що установою є організація, створена однією або кількома особами, які не беруть участі в управлінні нею, шляхом об'єднання (виділення) їх майна для досягнення мети, визначеної засновниками, за рахунок цього майна. Отже, очевидним є те, що віднесення адвокатських об'єднань та адвокатських бюро до такого виду юридичних осіб, як установа, є неможливим, тому що адвокати, які засновують бюро або об'єднання, не можуть не брати участі в їх управлінні.

Більш вдалою видається ідея віднесення адвокатських бюро й об'єднань до такого виду юридичних осіб, як товариства. Визначення поняття товариства, яке закріплене в ч. 2 ст. 83 Цивільного кодексу України, можливо застосувати до досліджуваних утворень з огляду на те, що відповідно до норми законодавства їх учасники можуть брати участь у такому утворенні. Крім того, зазначена норма надає можливість створення товариства однією особою, що допускає віднесення адвокатського бюро до такого виду юридичних осіб. Розвиваючи наведену ідею слід зазначити, що відповідно до цивільного законодавства України товариства поділяються на підприємницькі та непідприємницькі.

Під час дослідження особливостей підприємницького товариства очевидним стає той факт, що адвокатські бюро й адвокатські об'єднання неможливо віднести до цієї групи товариств. По-перше, ст. 84 Цивільного кодексу України вказує на те, що такі товариства мають здійснювати підприємницьку діяльність. Слід погодитися з Г.М. Ярошевською, яка зазначає, що одним із постулатів адвокатської діяльності є невизнання останньої в якості підприємницької [9, с. 484]. Необхідно зауважи-

ти, що податкове законодавство не дає однозначного розуміння того, чи потрібно відносити діяльність адвокатського бюро та об'єднання до підприємницької. Зазначена вище норма ст. 14.1.226 Податкового кодексу України містить обмеження лише щодо адвоката в сенсі неможливості набуття ним статусу фізичної особи-підприємця.

По-друге, головним фактором, який унеможлиблює віднесення досліджуваних адвокатських утворень до підприємницьких товариств є те, що ст. 84 Цивільного кодексу України надає вичерпний перелік видів товариств, існування яких можливе на території України, зокрема, це господарські товариства (повне товариство, командитне товариство, товариство з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерне товариство) або виробничі кооперативи.

У науковій літературі нерідко зустрічається припущення щодо віднесення адвокатських утворень до непідприємницьких товариств. Так, В.М. Богославець робить висновок, що адвокатські об'єднання – це неспецифічні види непідприємницьких товариств [6, с. 5]. Г.М. Ярошевська наголошує на необхідності визнання в законодавстві адвокатських об'єднань як непідприємницьких товариств [9, с. 484]. Слід зауважити, що зазначені автори критикують сучасний стан законодавства України щодо відсутності чіткого розуміння видів організаційно-правових форм юридичних осіб, з використанням статусу яких можна здійснювати адвокатську діяльність [5, с. 45–47]. Цілком підтримуючи таку критику, взагалі важко погодитися з припущенням щодо визнання адвокатських бюро й адвокатських об'єднань непідприємницькими товариствами. Виходячи зі змісту ч. 1 ст. 85 Цивільного кодексу України непідприємницькими є товариства, які не мають на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками. У той час як кошти, отримані бюро чи об'єднанням, є гонораром для адвокатів (учасників) за здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги.

Однією з найбільших проблем для діяльності адвокатських бюро та об'єднань є питання оподаткування таких юридичних осіб. З огляду на те, що Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачено, що в разі здійснення адвокатської діяльності у формі бюро або об'єднання стороною договору з клієнтом є юридична особа, виникає питання про те, що саме є базою оподаткування такої юридичної особи й за якою системою таке оподаткування має здійснюватися. Чинним законодавством України не врегульовано статус таких юридичних осіб як неприбуткових. Хоча це, видається, було б логічним з огляду на ідею невизнання адвокатської діяльності як підприємницької.

Доречним також здається звернути увагу на певну неузгодженість норм закону щодо такої важливої категорії, як гонорар. У ст. 30 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зазначається, що гонорар є формою винагороди адвоката за здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту. При цьому законодавець обходить увагою як адвокатське бюро, так і адвокатське об'єднання в якості одержувачів гонорару. З іншого боку, ст. 29 передбачає обов'язок клієнта в разі припинення або розірвання договору оплатити адвокату (адвокатському бюро, адвокатському об'єднанню) гонорар (винагороду) за всю роботу, що була виконана або підготовлена до виконання. За відсутності офіційного тлумачення вказаної норми закону логічним було б допустити, що гонорар – це поняття,

яке слід застосовувати до відносин «адвокат – клієнт», а винагорода – це кошти, які клієнт сплачує бюро або об'єднанню в разі укладення договору з такими утвореннями. У такому випадку можна було б зрозуміти, що винагорода складається з гонорару, який отримує адвокат (адвокати), і коштів, які є доходом юридичної особи, що спрямовуються на її внутрішні потреби. Однак за відсутності чіткого нормативного закріплення в профільному законі або в податковому законодавстві цих понять оподаткування адвокатських бюро та адвокатських об'єднань на практиці є недостатньо врегульованим.

Висновки. Підводячи підсумки дослідження організаційно-правових форм адвокатської діяльності, можливим видається зробити певні узагальнення. З огляду на задовільний стан законодавчої регламентації більш прийнятним є здійснення адвокатської діяльності індивідуально особою, яка має статус адвоката. Зазначена форма діяльності є більш зрозумілою для клієнта, виходячи з довірчого характеру відносин як на стадії укладення договору про надання правової допомоги, так і в процесі його реалізації. Крім того, адвокат як самозайнята особа позбавлений проблем з оподаткуванням своєї діяльності у відносинах з державою. Сучасний стан податкового законодавства достатньо мірою регулює питання сплати податків та інших обов'язкових платежів до Державного бюджету України.

Вважаємо доцільним зазначити, що чинна редакція Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» виправдано обмежує перелік форм адвокатської діяльності у вигляді адвокатських бюро та адвокатських об'єднань. Однак залишається відкритим питання щодо віднесення таких утворень до певних видів юридичних осіб у контексті цивільно-правового регулювання. Автор робить висновок про неможливість віднесення адвокатських бюро й об'єднань до установ і товариств, як підприємницьких так і непідприємницьких. У свою чергу подібний «правовий вакуум» породжує цілу низку проблемних питань з приводу оподаткування діяльності адвокатських бюро й об'єднань та розмежування понять «винагорода» та «гонорар».

Автор робить висновок про те, що адвокатські бюро й адвокатські об'єднання є специфічними видами юридичних осіб, існування яких передбачається нормами ст. 83 Цивільного кодексу України, як інші форми, встановлені законом. Проте відсутність достатнього правового регулювання цього питання в профільному законі свідчить про необхідність подальшого вдосконалення законодавчої бази на підставі проведення глибоких наукових досліджень із метою розробки зрозумілої моделі організаційних форм адвокатської діяльності.

Література

1. Цивільний кодекс України : [науково-практичний коментар] / за ред. Є.О. Харитонова, – Х. : Одісей, 2009. – 244 с.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13. – Ст. 112.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013 р. – № 27. – Ст. 282.
4. Про адвокатуру : Закон України від 19 грудня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 9. – Ст. 62
5. Богославець В.М. Цивільно-правова характеристика кола суб'єктів надання правової допомоги / В.М. Богославець // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 7. – С. 44–47.

6. Богославец В.М. Договори про надання правових послуг : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / В.М. Богославец ; Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаника. – Київ, 2008. – 19 с.
7. Варфоломеева Т. Адвокат – правозахисник чи підприємець / Т. Варфоломеева // Юридичний вісник України. – 2001. – № 14 – С. 1–8.
8. Іванцова А.В. Організаційні форми діяльності адвокатури : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 «Судоутстрій; прокуратуру та адвокатура» / А.В. Іванцова ; Нац. юрид. академія України ім. Я. Мудрого. – Харків, 2010. – 20 с.
9. Ярошевська Г.М. Сторони договору про надання юридичних послуг / А.М. Ярошевська // Учені записки Таврического національного университета ім. В.И. Вернадского. Серия : «Юридические науки». – 2013. – Т. 26(65). – № 1. – С. 480–486.

Анотація

Книгин К. Г. Організаційно-правові форми надання правової допомоги адвокатом за чинним законодавством України. – Стаття.

У статті висвітлені проблемні питання здійснення адвокатської діяльності в різних організаційно-правових формах, проаналізовано особливості внутрішньої організації діяльності адвоката, адвокатського бюро та адвокатського об'єднання. Автором зроблено висновки про недостатню цивільно-правову регламентацію статусу адвокатських бюро та адвокатських об'єднань як юридичних осіб приватного права.

Ключові слова: адвокатська діяльність, форми адвокатської діяльності, договір про надання правової допомоги.

Аннотация

Книгин К. Г. Организационно-правовые формы оказания правовой помощи адвокатом по действующему законодательству Украины. – Статья.

В статье рассмотрены проблемные вопросы осуществления адвокатской деятельности в различных организационно-правовых формах, приведён анализ особенностей внутренней организации деятельности адвоката, адвокатского бюро и адвокатского объединения. Автор приходит к выводам о недостаточной гражданско-правовой регламентации статуса адвокатских бюро и адвокатских объединений в качестве юридических лиц частного права.

Ключевые слова: адвокатская деятельность, формы адвокатской деятельности, договор об оказании правовой помощи.

Summary

Knyhin K. G. Organizational forms of legal assistance by attorney under the current legislation of Ukraine. – Article.

The article discusses the problematic issues in the implementation of advocacy different legal forms, an analysis of the internal organization of the features of a lawyer, law office and the bar association. The author makes the conclusion on the lack of regulation of status law firms and bar associations as legal entities of private law.

Key words: advocacy, forms of advocacy, contract for legal assistance.